

REPORT

Op. 4, 1, 1

ՔԵԳԼԵՐԵԿԵԼՆ ԲԸՆԸՍԻՐԵԿԵԼՆ ԵՒ ԸՌԵՒՏՐԵԿԵԼՆ

Հինգերորդ Բ. Ընթերցանա-
յարարեալ Նիկիտայանց Ստրգա-
յանին Բաւաղաքացւորաց: Դ
ՏՆիքոյ Բ. Խաչատր Գեորգի-
յան խաչորհիւստին շնորհ: Դ
Կերթ. Էջմիածին Բ. Ընթա-
նակ Դ. Պաշտպանութիւն թը-
նակաւորաց: Դ Կարթիզեան
Ընթերց. Բ. Ստեփան Գ. Սե-
վակ Սեւակեանցի ընտ: Դ
Թորոս Սեւակ. Բ. Կարապետ-
հիւստին յաւանտ: Գաւհի-
թ. Ընթերց. Դ. Ստեփան Ընթը-
նակ յաւանտ յաւանտ:

ԳԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պիլառնիա 23 հունիս :

Ընտրոյ 19ին Կաղլիտցւոց պատերազմական
 յաղթագրէն անուանով շորեհուրը հասաւ քաղա-
 քիս նաւահանգիստը . հետը բերելով Լենինգր-
 փոլը անուանով որտեղադմական եռայայտի նաւ-
 մը որուն մէջ էր Վ . Ս . Ս . Ս . Լարդ-
 փոլ Տէշէն երրորդ ծովագետը . որ փերջին դա-
 լուսան էր Բ' թիւային եւ Ռեյլսէյն . Վ . Ս . Ս .
 Բ' թիւ յիշատակաւն եւ քաղաքիս ամեն Տերո-
 թեանց շխարատները զատ զատ անուանուե-
 իրէպով , անոնց ամենամիկուն այցելութիւնէն
 վերադառնալուսն ըստ սովորութեան թիմանոթե-
 ներ արշակելով յարգեց :

21 յհեճափառ Տէրութեան Սեպիրի Պահ-
րի անունով պատերազմական շարժեալն ալ-
հասաւ։ Սպարապետքն և շատով պիտ'ոյ վե-
րադառնայ բողոքիս մէջ ժողովեալ զօրքերը
կոտանիեռացոյն ասնեկու համար։

Պիլաթի մեր Լ. զեռախան և Լ. զդասեր թղթածակի բա-
րեկումը , այս հետադայ բուրք կուտայ Պէլլիքմաշու
գայրտաւան բարեկարգութիւնը վաւ , որ ուրախու-
թիւսը կը հրատարակէր :

Յուլիս 6 . Արապի առ առօրուն ժամը հնգին ,
 Աշխիթաշու . բարեկարգ . դպրոստան առաջին
 կարգի աշակերտներուն քննութիւնը եղաւ՝ որ
 երկու ժամ տեւեց . և . տղարդ յառաջագինա-
 թիւնը բոլոր հանգիստականները անհետադիմ կրկնեց
 սրտեղբուն ուրախութիւնը յարմիկ զուգուղին :

Եւ յառաջին կարգ աշակերտները հասարակ
գրերիտն հեւ արաղան պատմութիւնը առա-
ջուց լինելույսմ ըլլալով, սկսեալ էին Հայոց
պատմութիւն և թուարանութիւն. հիմակուան
եղանքնուլ էր այս երկուքին փոխօք էր.
Թէպէտ քերականութիւն ալ սկսել են նոր կար-
գովն, բայց անոր քննութիւնը քիւնը յառա-
ջանալն ետքը ըլլալու է: Բնութիւնը այս
կարգով սկսեալ, նախ հանդիսականները ժո-
ղովեցոյն, և սուրբն ալ եկան կարգաւ գրասե-
ղաններուն առջեւ. և պէտք եղած յարգութիւնը
ապրով արտիկելու նստեցան. առնել մէջէն առաջ
արագագիւ աշակերտներն Հայոց պատմութեան
աշխարհաբաւ գրութիւն ըրին քառորդով
չափ, տմենեկն պարտիւ բառ չի խաւնելով. ու
րոնց մէջէն տմենեկն առաջ լինելուք է պէտք
եղածին չափ կանոնաւոր գրողը պատմեցաւ.
և այս դիրքը բոլոր հանդիսականներուն ներքեւ
պարտեցան և շատ օգտակարութիւն տուին: Երկ-
ուորը սկսեցին թուարանութիւնը քննութեան
որ առնել մէջն ալ պէտք եղած յառաջագիւն
թիւնը յուշագին, արանցմէ մէկը պատուով ար-
մանի եղաւ. այս ալ լինեալէն ետքը սկսեցին
Հայոց պատմութեան քննութեանը. առնել մէ-
ջի քաջամարտներն ալ պատմաւ առնուցիւ եղաւ

Աւերջը վարժապետը մէկ տեսարանի պէս
բաներ ձեռցուց քաջապարմներէն շարս սղալ
եկան և Քաղաքատնեայ Ամրատ խողաւորին
սրտամեծիւներ ընդարձակ կերպովն բռին , ու
բիշ երկու քաջախորտ ողայ ալ՝ մէջ տեղերը
խորհրդածուծիւններ կընէին եղած գործերուն
վայցօր՝ որ հանգիստաններուն սիրտը կը շար
մէք : Եւ ալ յմենայն ետքը , երգմնայ երգեւ

ցին Արթուրին մահուանը վաղ: Այնպէս Կիլի-
 կիոյ վերջին Աւոն թագաւորին պատմութիւնն
 ալ ըսին խորհրդածութիւններով: Առաքի-
 նեանց թագաւորութեան վրայ ալ երբեք նառ-
 քելով, ետքը մեր Արքին հիմնական փնտրկին
 վրայոք ալ բիւրի ծանօթութիւն տալով, և
 ասանց սիրոյն ծաղկիլը յայտնելով՝ շնորհա-
 պարատւիւն և երախտալիտութիւն ցուցա-
 ցին, և այսպէս վերջացաւ զին:

Ըսի՛ եսև սկսեցին հանդիսականները իրենց շնորհակալութիւնը տուով դպրատան Աւրաիւցու , Սեփուցուոյ . Խորատուապես Ըմբարայից Գրադիր՝ Սեփարգի Պոլս աղայի բարեկարգ կատարարութեանը փոխարէն , նշնուէս և Պատուէի Եւհայպետ գիտնական փորժապետին ալ՝ որ աշարհ քիչ ժամանակի մէջ պտուղ յառաւ ջնցուց , և սերտութեամբ արձակեցան : Ար յաւամբ որ այս դպրատունս եմբոյր կը յառաւ ջանայ և քերականութեան զտար քիչմը դիւրանալէն ետքը , Գաղղիարէն ալ՝ տիտի դրուի կրան :

Արտաճուռեաց ընկերութիւնը, իր ուղղափառական գիտաւարտութիւնը ուրժան կը համարի Հայրենասէր արտոյրոյս միջոցով ծանուցանել ողջամիտ յնթէկոյսաց :

Իստակոն ասորիներէ 'ի վեր Վաղարշա մերազդի-
նեալն կրթութեան և հարկաւոր եղած ուսմանց
միայ սնկեցան ոմն հոգութիւնը և քանազան անհիմն
պատմաստ չկամեցողութիւնը, հիմակուն յով
տուած եւանդնուն հետ բողոքաւելու բլանք, ար-
դարե շատ փախտաւ իման տեսողութեան: Ինչ որ պէն
ասաններուն ժողովորդը տեսեր և ծանցեր է, զը-
ժուտու կը հաստատ: Ինչ արեւելք ամ մարտնուն է:

ALBUQUERQUE

Նորարարական նշանք Հայաստանի նախնիին բա-
րերեքույթեան ։

Դժաճին դարերուն մէջ, ինչպէս որ քաղաքական կառավարութեամբ և ուսումնականութեամբ պայքարէք փայլէր Հայաստան՝ ժամանակին ընթանողը նայելով, անանկ ալ երկրագործութեամբ հաշուատ կը պարծննար։ Այն զի երկրին բնական պտարար տաքաստորութեանը համեմատ, երկրագործներուն փութեղան աշխատութիւնն ալ օգնելով, զարմանալի աւստութեամբ լցուած էր այս աշխարհս, անհամար օգտաւետ տուններով զմեզան արմոխքներով և տեսակ տեսակ շահաւոր բերքերով զարդարուն էր իր ընները և դաշտերը, որոնք ոչ միայն զարմանք կուտային ուրիշ ազգերուն, այլ և նոսրանս

ալ իր պատճառէն անտը, երկրին բնատուր արդա-
տաւորութեանը վրայ, առնցնէ մէկն ալ Շիրակայ
բաւառն էր, որուն բեղմնաւորութիւնը հասարակայ
բերանին այն յայտնի առաջը տարածէր էր, ինչ քո
Շիրակի որկորն իշէ շատակեր, մեր Շիրակայ համ-
յաւը չեն:

Իսկայ երկուրտան դռանօղես պատերազմերը՝ որ
տահմանակից և հեռուոր լինալինքէն անդողոր
կէ կրէր ինչպէս Պատիկ և Խալիթներէն, (Նոյն և
Հոօփայեցիներէն և այն, և ասանցմէ արիչ՝ Դան
ինտանի լինալինքէն ալ Երզնայ օգտա շրջալոյ
յոկուեցաւ այս բարեւի երկիրս՝ իր շատ տեսակ բա-
րաւիքաններէն և միանգամայն կահան անցաւորաց և
դաւ, միւսէն որ անոր այն խշմոյի վիճակը գրեթէ
մոռցուցեր էր հիմակտան բնակիչներուն՝ իմէ ի՛նչ
օղաակար բերքեր կը գտնուէր արդեօք աստօլին ժա-
մանակները, և ի՛նչ շահաւոր արդիւնքներ կընծայէր
երկրագործին քիւր թափած քրտնիքին փոխալէն

Լիւնտաւոն ըլլալովս կը պատմւի . 1830ին ոտեր
Լիւնտաւոն մօտ գէղինք մէջ՝ շինութեան պատճառաւ
գետինը փորելու աշխտանքին , տարած ներկին արմատ
ները գտնուեցաւ . բայց բնակիչները բնաւին չի
ճանչցան սնորքին արմատ ըլլալը . գտն զի առե-
նիկն քանակ չափեին ոտք տերք . և չէին ալ լրամ
մէ տարներն . քան է և ինչպէս կը գտնուի :

Արդան կարծիր ճճին՝ որ Հայաստանի չեսա հին և
չաճա որ բերքին մեկն էր, շատ դարերէն առաջ և
հիմաեւան լոտկիչնեքն անձամախ՝ այս երկրին մէջ
կը գանա էր. որով ներկայած այն երկրին զանազան
անասկ ձեռադործները և մանուսնգ արքունակիւն
ծիրանները, ուրիշ տէրութիւննց երկրիները զրկուե-
լով, զարմանք կու ապրին տկտեղներուն անտնց գե-
ղեցիկ գոյնը րը :

Ինչպէս և ի նենտիկի յաշխարհապ Սիբիրացեան
 Սիբարանտովիւնը , իրենց զովսմեանո արժանաւոր
 Նազարովէպ օրագրին ստորոք թուոյն մէջ՝ մեր նախ.

որ հաճութիւն չէր ցոյց տալիս ուսման և լեզուագիտութեամբ: Գործատուներն ծաղկեցնելու, անոնք են արգելադրել հետազոտութեամբ և գործադրութեամբ անոնց ոգտակարութեան ծանօցողները: Հիշատի չէմք կրնալ ըսել՝ որ մէկ ծայրէն միւս կատարելութեան ծայրը հասնող գիտութեան մասին, վասն զի գեա բաւական հետի եմք այն աստիճան բարձրութենէն: Բայց և այնպէս՝ ուղղութեամբ նախ մէջ պայտն յառաջադիմութիւնները քիչ պատիւ չեն ընծայեր ինչ այն մեծանուն աղագետներուն որ այս բարի ծանապարհը յոյց տուին, և ինչ անոնց՝ որ հակամտութեամբ մարտնչեցին, և ամեն իրաւանքս որդեկներուն դէմ կենալով՝ այս աստիճաններն հասուցին: Հերթը է անգամը որ մեր երկիրներու մէջ այն դիտութեան սերմը ցանուի, անդուշտ երկաւով ալ կը բարդաւաճի: () Երկու համար, նոյն մէջմը աղագետութեամբ հաստատեալ մեր հին և նոր դպրոցներէն ինչ արդիւնքներ առաջ եկան քիչ տարրի մէջ, և հիմա ալ ինչպէս վայելելու եմք անոր անուշահամ պոտիւնները, վերջապէս չերկնջընչեմք, մեր եռանդը վառող ուժ պիտի ըլլար որ հիմաւան մեր երկու օրագիրները ապրին հրատարակութիւն: Եւստի այն աղագետու գործը որոնց վրայ է աւելցած խօսակցութիւնը:

Ըսանց մէկ ներհակ գատողութեան կարծեմք թէ () օրագիր բոլոր ինչպէս և լուծած էր մեր հասարակութեան, բայց քանիմը տարրի է ի վեր գեա չէին դիտեր անոր համը, և որովհետեւ կրթութիւնը ամեն բան պիտի փոխէ, անոր համար ինչ ասուն Վալալայի Երարանան քաղաքիս սուրբին օրագիրը հրատարակեցաւ, բաւական սիրով և հետադարձութեամբ ընդունելու եղաւ թէ քաղաքիս և ինչ այլևայլ քաղաքացի Վալալայ բանասերներուն: Եւ այս երկրորդ անգամին Հայրենասէրը երկնալուն, նոյնպէս թէ քաղաքիս և ինչ ուրիշ քաղաքներու Հայոց բարեւելի ժողովուրդները բոլոր մեծ իմաստ ուրախութեամբ և աղագետութեամբ անի ալ պատուասիրեցին: Սակայն յայտնի է թէ քաղաքութիւնը՝ զեղեցիկ և յոսի ամեն բանի մէջ պիտի տեսնուի, մանաւանդ գրականութեան վերաբերեալ սկզբունքներու մէջ, որ քանիմը պատշաճներէ առաջ կուգայ, կարեւր է որ քանիմը անհմուտ մարդերէ պիտի մէկ խօսքով առաջ գայ այս օրագիրներուն վրայ՝ որ բոլորովին անհիմն և թիւր կարծիքներ ըլլան:

Ինչպէս մէկն այն գիշեր լուսն լի է, ինչ պիտի որ ըլլայ այն՝ մէկ օրագիր այս քաղաքիս հերթը է, ուրիշ մէկն ալ մարմն է զաշակութիւն ընէ, թէ այս երկու

օրագիրը անպատշաճ մեկնակու հետ կիսալով խոսովութեան տախտիկը ըլլալուն են արգիս մէջ, և ուրիշ աւելի աղագետներն ալ՝ (թեպէտ այս մեր կարծիքն է) հետք է ազգիս անուանը վրայ մեծ նախնաւորութիւններ ունենալուն համար՝ ըսէ, թէ ոյսպէս բաւականաւոր Վարդապետը հետեւելու եմք, կամ ևս առաւել մէկ անպատշաճ դատողութիւններն ալ, թէ մեր սղգը այնքան ծախք չի կրնար վերցնելու և այլն և այլն:

Եւս անհիմն կարծիքները և բանադատութիւնները, չէ թէ միայն մեր քաղաքի մէջ, և ուրիշ այլ և այլ քաղաքներ ալ կարելի է իրենց առանձին առանձին ջանքերով ունենան:

Բայց այսպէս ենդադատութիւն ունեցող անձինք, քիչ ատենի մէջ իրենց սխալը կիսանան, ի վերայ այս ամենայնի՝ ասոր նման թիւր կարծիքներուն վրայ մեր ուղիղ դիտաւորութիւնը բացատրելով, կարելի է այն ստիպալի խախտողներն ալ հիմաւաններն ճշմարտին հակամտեն:

Եւս այն Պարոնները այնպէս դիտան որ երկու հատ օրագիրը շատ փութք է Վալալայի, և աւելի ալ ըլլալին անգամ՝ իրենց շատութեանը համեմատ պարծոնը կրնայէին Վալալայ, ինչպէս հիմաւան պարագային մէջ մէկ հասն ալ հերթը կարծուի մեջ եօթն հարիւր անուորէ բաղկացած ժողովուրդի մը: Բայց ալ աւելի գիտնալ պէտք է, որ փութքն ալ և օրագիրներն ալ միայն մեր չեն, այլ բոլոր Վալալային և անոր օգտին և համարաւոր համար կը տարին, ուրեմն անոնց աչքին շատ երեւալ պէտք չէն այս երկու օրագիրները: Բաղմովէ պար համեմատ ասոնց կարգէն (որուն նիւթը մերինն ասորին ուրիշ գիտնական բաներու վրայ է), ուրիշ ոյլ չիտն բոլոր Վալալայ մէջ Սէք մեկն երկունիկ համեմատ պէտք եմք, այսպէս մէկ քաղաքիմը մէջ դառնալուն համար, որ Վալալայ ծառայութիւն ընելու դիտութիւններ կուտայ, և մեր բանադեմներն ալ ապէկ գիտնալ տեղ ոյս յարմար գիրքը և ըրոյց ասոնց անոր փութքն ոյսպէսները, որոնք որ մեծ պատշաճ են այս քաղաքիս օրագիրներուն ալ աւելի ըլլալուն: Եւս՝ որ բոլոր Վալալայ համար է, ինչ հերթը ըլլալու է երկու օրագիրը, ինչ իրական պիտի որ ըլլայ քանիմը միմեկն հոգին բաղկացած և երկրագունտին շատ տեղերը ցրուած ժողովուրդիմը: Եւ որ աղեկիմը մտածէ Հայոց գրութիւնը՝ այսինքն իրարմէ այնչափ հեռուոր անգիր ըլլալը, օրագիրներուն ալ աւելի շատնալուն ցանկալ պէտք է: Ասան զի ձգէ որ մեր տղաը շատ տեղեր և այնպէս երկիրներու մէջ են որ ոչ լուր կըլսեն և

ոչ աշխարհաբիւ կըլսայ և ոչ կըրթիմէ և այլ ասոնց անման բաներ կիսանան, այլ ամենեւն աւելի ուրիշ մասնաւոր հարկաւորութիւններն ալ կըպատշաճեն անոնց հեռուոր անգիր ցրուած ըլլալը, անոր համար անոնց ալ բանասիրութեան փափաքը լիցնելու համար այս օրագիրներուն ձեռք գործուեցաւ: Եւսնք գիտարակութեան արձագանքը ըլլալով, մեր քաղաքին և ոյլ և այլ քաղաքացի օրագիրները և ուրախութիւնը Հիւսիսատանի մեր Վալալայներուն կըլսալուն են, անոնց յառաջադիմութիւնը Կոստանդնուպոլսոյ, և անոնց բարի վիճակներն ալ Հայաստանը կըլսեցնեն, և ասոնց այսպէս մեր ցրուած Վալալայ մէկ լիցնելու կուտան: Ասան զի մեր ժողովուրդին ոյս և անման պարագայն մեկնակու մտայնել տուեր է, և ամեն մէկ քաղաքի հասարակութիւնը ինքը զինքին քաջուելով, որ բաղմամբ և ազգատ, որը տակաւ աւելի և հարստ, ապրտը օգնութեան կարտու, և բայց որին պատմէ իր ցար չգիտեր, հորուստը ինչպէս ան օրնէ կուգէ, բայց չգիտեր ուժ է ճշմարիտ կարտու և ոյսպէս մեկնակու գատուեր եմք չի օգնելու եմք, և անոր համար ալ ամեն բանի մասնաւոր գործացման մէջ յետ մնացել եմք, և այս պատճառներուն համար է որ երկու օրագիրը բաւական չեն ըլլալ որ այս պարագաներուն:

Երկրորդ, անոնք որ խռովութիւններ կըլսանան, և թէ այս օրագիրներուն գործակալաց և վերապահուող աղագետներ բնաւորութիւնը և խոհեմ գիտաւորութիւնները լուրի ճանչնան, իհարկէ այնքան կուտան ծառ չեն ըլլալ: Եւսն անխոհեմ ըլլալ պէտք էին այս պաշտման գործակալութիւնը, որ մեկնակու հետ կիսալով, Վալալայ մէջ զգուշի երեւալու պատշաճներ տալին: Կարծեմ թէ կոխ ընելով Վալալայ գաւառը չընէին իղատ, իրենց ալ ինչպէս հետեւիքը աղեկ կըլսանան, սիրով և միաբանութեամբ իրաւուն հետ վարդապետ իրենց գիտաւոր պարտը ըլլալու քաջ գիտեն: Եւս անխոհեմ կըլսայինք, և թէ ոյս օրագիրներուն պաշտման վէճ ըլլալին, բայց յոյսերնիս յատ է, որ եթէ հասարակաց մէջ այս անհիմն կարծիքը կոյնէ ալ, մեր այս ճշմարիտ ապացոյցներով իրենց փախելը կիսանան:

Կը մնայ երրորդ խնդիրը, որ չի քննուած և անխորհուրդ կարծիքէ առաջ կուգայ, կը գտնուին ոյսպէս մարդեր՝ որ ամեն բանի մէջ շափազանց անտեսութիւններ կամ լաւ ևս է աւել ազգահաւորները զոյց կուտան, յատկաւ օրագիրներուն դուրս նոր բաներու համար: Եւսնք գիտեր թէ Վալալայ մէջ ուրիշ անպի-

նեաց գիրքերէն և Հոստիսեյոյց պատմութիւններէն առնելով կը հաստատեն, և այս օրագիր վրայ բաւական ծանոթութիւն տալով կը կեցնեն խօսքերն, թէ "Եւս փափաքել լսան է որ Հայաստանի օրգին ալ յատկութիւնները անգիտեցող գիտայինք հանտեղ բնակիչներէն":

Եւս արդիւնաւոր որդը հին ատեններէն մինչեւ հիմայ ամենին չի պահելով, ամեն տարի գարնան և այնան ամիսները Հայաստանին քանիմը դաւառները՝ մանաւանդ Խաչա լեռան և Լոռայի գետին մաս տեղերը սեղ ըստած խոտերուն վրայ միշտ կը տեսնուի, բայց երկրացիք անի չորցնելուն արհեստաւ չգիտնալով, չէին ալ գիտեր օրինաւոր գործածելուն և շատցնելուն կերպը: Ուրիշ Եւստիմոսայ Խորանութիւնէն Լեռանցի տէր Կրիտորեան Սահակ Լեռ Եւստիմոսայ որ Հայրապետական կոնգրակներուն ծաղկարարն էր, իր բնական հանձարովը բաւական հմտութիւն ալ ունէր ներկեցուն վրայ, և

կարմիր (լալ) գունով ներկելու բաները և Կաթողիկոսական կնիքը, այս օրգին հակիթներուն (որոնք մեկունի սերմուն նմանութիւն կը բերեն) մէջ և կոտորուով կը յորինէր: Եւսն Լեռ հին օրգան օրինաւոր մեղաներուն կերպն ալ գտնաւոր համար, ծնած տեղին հոգով և սիգով բաւական բերտ ստրը Եւստիմոսայ պարտեղին մէջ, և երկար ժամանակ ուշադրութեամբ շատ հանդամանքներուն տեղեկացաւ:

1830ին, Եւ Լեռքը Խորանութիւն Լեռանալ Եւստիմոս Լեռ Կաթողիկոսը, յիշուլ Լեռ Եւստիմոս պատն խորանաբը, այս օրգին չորցուցանը և ողբերէն ալ ազակի աուրելով, և անոր վրայ ստացած տեղեկութիւնները նոյն Եւստիմոսային գրութեամբ մատուց Լեռանու և Կաթողիկոսին նահանգներուն կառավարիչ, Եւ Կաթողիկոսին Լեռքէն Եւստիմոս Պէհուրով Ղեկերային՝ որ յայտնէ այս բանը որուն որ կը հարկաւորի:

Եւ Կաթողիկոսին, որ այն միջոցին Կաթողիկոս կերթար,

Կորին Լեռքը Կաթողիկոսին Պարոն Ստեփան Խորանայ և յայտնու Կաթողիկոս Կաթողիկոսին ներկայացոյց, սրուն ձեռքովն ալ Ստեփան Խորանային զրկուեցաւ, և Խաչալ Կաթողիկոսին ալ ոյսպէս մէկ նորագիտ ընծայի փութքէն, մէկ անգամանց իմանալին մտանալով ընծայ զրկեց:

1832ին, նոյն ձեռքովն կարգադրութեամբ, Եւ Կաթողիկոսին Կաթողիկոսին հրամանագրով սուրբ Եւստիմոսին զրկուեցաւ համարային գիտութեանց հմտութիւնը Կաթողիկոսին Ստեփան Խորանային փութքէն, և այս օրգիրներ բաւական ժողովուրդ, ամեն կերպ փութքը ըրին:

Եւ Կաթողիկոսին ձեռքովն այն ինչ բաւական տեղեկութիւն ստացաւ այս օրգին վրայ, նոյն ձեռքովն անգամներէն Պէհուրով Կաթողիկոսին Կաթողիկոսին մեծ գոյն ինչան ատենապետութիւնը ըլլալ այս օրգին վրայ՝ և անոր Հայաստանի մէջ գտնուե-

անց ասի րաները չէ՞ն մի տեսնար արդեօք՝ որ անոնց հա-
մար այնքան ծախք կը լինի . և ասանկ հարկաւոր բա-
ներու համար . հասարակութիւնը չնչին ծախսէն
պարտաւորեալ կուզեն՝ սոքորեալ անոնց չբարձրու-
նալ . անոնք ասին . Կախ՝ որ արդի կարգաւոր մար-
դերը չբարձր չեն . երկրորդ՝ կարողութիւնն չունեցողը
ինչ քան ունի այս ծախսին մէջ . երրորդ՝ բաւական
նուիրեն ունեցողներէն ալ՝ փախազ ունեցողը կը
կը մասնաւորի . ուրեմն այս օրագիրներուն փորձադրոյն
ծախքը Վրդին չի միտար ամենին : Դարձեալ Լա-
րագրացոյ բարի օրինակներուն հետեւելով չեմք սխա-
լիր , թէպէտ և չեմք կրնար ալ անոնց կատարելու
թիւան հասնիլ , ուստի այնպիսի գաղաղութիւնները
և քննութիւնները թող մեր ազգին անոնց բարի օրի-
նակներուն հետեւելուն վրայ չըլլայ , այլ՝ թէ անոնք
ինչ առիթներով ի՞նչ ազգասիրական եղանակով
այսպէս կատարելագործեցան ամեն րանին մէջ , որ
արդարեւ քննութեան արժանաւոր բաներն անոնք են
և ուն տակնը կրնանան , որ մեր այս գործաւորութիւ-
նը մեր ազգին յաւելա օգտակար էն , վասն զի ամեն
քան պղտիկութիւնն կը մեծնայ , մէկ փայրիկ սերմ
մը մեծամեծ ծառի կը բուսնին , եթէ բաւական հող
տարւին անոնց վրայ : Թողդիք Լարագրացոյ կար-
գաւորեալ ազգերը , զոնկ հոռւաց ալ չեմք կրնար
նշանիլ . եթէ հասարակութեան բարի կամիր չի
պակտի . որոնք միայն Երեսօրհանի փայրիկ Տէրու-
թեան մէջ երևանան չափ օրագիրներ ունին :

ԿԱՍԵՆՆԵՐԻ ԿԱՐԴԻՆԱԼԻ
19 Յունիս :

Եւր անգամ Տէրութիւնը թուղթէ տուե-
ներուն տարեկան շահը փար իջեցուց և հարիւրին
տասն ուղից՝ որ առաջ 12 էր : Եւր թուղթ-
թերը որ այս նոր շահով պիտի բլան գրեթէ
այսօր վաղը կը լինի : Եւ համարեմք թիւանը կրպու-
սուի երկուսն և հիմնուանն յայտնի է թէ
հասարակութիւնը ազգի պիտի բռնէ զանոնք :

Ն. Ս. Եւր փառան քանի մը օրէ հետեւ
շատ աղէկ վիճակի մէջ է , և իր թիւիկներուն
հաստատութեանը նայելով , քիչ աւելոր մէջ
կատարեալ առողջութիւն կը շահանայ :

Եւր աստուածուն հազաւ այս տեղ թուաց
Ս. Եւր լսած արտաբերական շոգեւորով
Եւրաքին գործոյ պաշտօնատուր՝ Ն. Ս. Եւր . Բի-
թաթ փառան . նոյն շոգեւորին մէջ էր նաեւ
Կոտանդնուպոլսոյ թուրքոյ նոր դեպան Ս .
Թիթիթի . Ն. Ս. Եւր . Բիթաթ փառան զա-
րուս պէտ՝ իր արդարեւ իջաւ և կորը Բարձրա-
գոյն գուռը գնաց , ուր տեսութեան զայցին աւ-
մէն կարգի պաշտօնատարները . կէս օրէն երկու-
ժամ կորը Կոտանդնուպոլսոյ արդարեւ գնաց Ն.
Ս. Եւրաթա . Երկրայնաւոր :

Ն. Ս. Եւր . Ս. Եւրաթա պէյ Ս. Եւրաթի Օս-
մանեան նոր դեպանը Ս. Եւր Տորթիկ լսած
շոգեւորով երկուշաբթի օրը մեկնեցաւ իւր
տեղը երթալու . համար . Ս. Եւրաթա թայիկ
էթիկեան ալ ի միտին գնաց քարտուրքութեան
ստաթիւնով :

Հառաջիկայ երկշաբթին Ն. Բարձր , մեծ
Օսմանեան մեկնելու և Կոտանդնուպոլսէն ,
ինչպէս որ մեր նախընթաց թիւով ծանուցիւր ,
արդարեւ մը ընելու համար Եւրպոլսոյ Եւր . Օս-
մանեան գլխաւոր նաւահանգիստներուն մէջ
միջուկ Եւրպոլսոյ , որուն հրամանին առիւ
պիտի բլան 9 հաւ պատերազմական նաւեր :

ԹՈՒՆԸ
1 Յունիս :

Կոտանդնուպոլսոյ Վազգիստէն օրագրին
մէջ կը կարգաւորի :

Սուլէն ուսած մասնաւոր գիրքներն իմացանք
թէ այս քաղաքին մէջ՝ որ Վիւրաթիստան նա-
հանգին գլխաւորն է , և Եւրպոլսէն հարաւային
կողմէն 30 փայտախ հեռի է , բանիկն անցքի
եղիւ է , որ պղտիկ բաներ չեն և Տէրութեանը
մտադրութեան արժանաւոր են :

Սուլ քաղաքին մէջ Հայ ու հաւթի 8 կամ
10,000 բնակիչ կան . և սոքորաբար երեւելու առ-
եւտար կը լլայ այն տեղ , և նահանգին կատա-
վարին ալ նստած տեղին է . բայց դժբաղդարար

առեւտար չիմա շատ ցատկի վիճակի մէջ է ,
Վիւրաթ պէյ լսած Վաղարապետին ան-
կարգ կատարութեան . արդէն նոյն նահան-
գին ընդհանուր կատարելու Ն. Ս. Եւր .
Վեամիլ փառան պիտի գտնի նոյն պաշտօնատա-
րութեանն :

Եւր շատ տեսակ շարութեանը համար որ իր
կոտանդնութեանը կրկնաւորէր , ժողովուրդը միշտ
կը գանդատէին իրենց կրած նկարագրիներէն .
ասոր մէկ գործը հերքէ է իր յափշտակութիւն-
ները ցոյց առաւ . համար . Տ. Եւրաթա Տ. հրամա-
նագիրի համար որ միայն երեք զահեկան վճա-
րուելու : Տէրութեան հրամանով , առի վեց
եօթն կառնէ կղեր , ահա ասոր պէտ և սերիւ
ամեն րաներն ալ :

Իր Վեամիլ պէյ մտաւորից բնորոն այս
յափշտակութեաններուն , Եւրպոլսի բանած է
հիմայ , և կրպասուի այս անարժան պաշտա-
նատարներուն վրայ Տէրութեան տարա վճիւր :
Եւ հիմայ առանց կատարելի է քաղաքը , և
անոր համար ալ գործաւորութիւններուն շատ
մեծ դժուարութեանը կը լլայ . գրեթէ և չըլլար :
Վեամիլ փառան իմացուց նաեւ Ս. Եւրայ կա-
տարելու ալ իր օրաշտանէն , որ ասոր համար
ալ մեծ քանդաններ կը լլայ . որուն տեղը Ս. Եւր-
աթա փառան կարգեց , որ խեղդի և բարեկրա-
մարդ է :

ԵՐԵՎԱՆԻ ԼՈՒՐԵՐ
ԲԱՆԻՍԸ

Պերկուն (Կիզուրիկ օրագիրին գրիւր են , թէ
Եւրպոլսի քաղ տեղեակ մարդերու մէջ կը
խառնուի և կը հաւատարմի , թէ քիչ տե-
նի մէջ փոխարկալութիւն մը հաստատուելու է
հարաւային թիւիւրի և Կոտանդնուպոլսի մէջ և այս
պաշտօնը Կոտանդնուպոլսի գաւառի տարեկա է :
Կոտանդնուպոլսի հրաման եղեր է ,
որ փորձի համար միջուկ երեք տարի Պեթր-
բուրգի , Վրոնչպոլսի , Բիթաթի և Եւրպոլսի
նաւահանգիստներուն մէջ , ասոր երկրներու
ապրանքները , կարող լլայ միջուկներուն
մէջ պահել , առանց մեկի տարբ հաստա-
նելու :

Եւր փայ , գոյնելով միանգամայն Տ . Սահակ Եւր
Կախկապութեան արեւմտաօրէնութիւնը . որ Սուրա-
սանի օրագիրներն ալ շատ գոյնելու հրատարա-
կեցին այս շահար գիւտը և անի գոյնելու :

Կարին Կոտանդնուպոլսի Կոտանդնուպոլսի 1837 թիւ
տանն պղտիկութեան եկաւ Սուր . Եւրպոլսին , ուր
ամեն րանը մէկ մէկ քննելով՝ ամենողորմաբար
իւր առաւ ինքեւր պարգեւ , բարեհաճեցաւ և Տ .
Սահակ Կոտանդնուպոլսի յատաճացուցած օրգան կար-
միրն պարտեղն ալ տեսնել . որ անոր վրայց ալ
շատ առաւ սիրտ ցոցուց , և եր Կոտանդնուպոլսի գահը
մերտաւանալուն , Սուր Եւրպոլսին բարութեանը հա-
մար խոտաւայած ամեն Հայրական գութը անտա-
նալի պահելով , բարեհաճեցաւ և Տ . Սահակ Կոտ-
կապութեան այս գիւտին վրայ երկար ժամանակ աշխա-
տութեանը փոխարէն տարեկան ռաճիկ կապելու , որ
ամեն տարի իր Կոտանդնուպոլսի գահէն երկու հարիւր
արծաթ մանկի կը լլայ :

Եւր հիմա այսօրինակ բաներուն վրայ մեծ իմաս-
քով հող կրտանի կատարութիւնը . անտեղ ալ
ազգիս երեւելիները և հանձնարելները , որ քանդակին
չեն ինչպիսի Հայաստանին նախկին պաշտօնութիւնը
և ստատութիւնը ձեռք բերելու :

1831 թիւ , երկրային թուաց արգիւտաւորութեան
ընկերութիւնը , թիւիկիցէն զանազան սերմեր զրկե-
ր Հայաստանի տեսնաներուն , անոնց ցանկուն և
աճեցնելուն համար պէտք եղած խրատներով , որ
Կոտանդնուպոլսի աշխարհին ամեն գեղերուն բաժնէն
օրոնց մէջն էր և յեղակի սերմը , որ Ս . Սահակ Կոտ-
անդնուպոլսի Կոտանդնուպոլսի Ս . Սահակ Կոտ-
կապութեան Կոտանդնուպոլսի շատ հող տարաւ այս
իւղակի սերմանը վրայ արժանաւոր սեղմը ցանկ-
տարով և բաւական ալ յատաճացուց , յեղակը շինե-
տալով , բայց գործիքներուն դեռ պակասութեանը
համար , այնքան փայլունութիւն չունէր , ինչպէս
որ Հեղկատանիմը ունի , անշուշտ և այս կատար-

եւր թիւնն ալ օրէ օր ձեռք կը բերուի :

- Օչայ օրինակ գոյնը և հոյնաթ
ձորք և ձորք մեր երկրիս ,
Ս. Եւրայ նախկին տարապարեւայ
ժիւր փոխան ի կորիս ,
Կրտ փոխաւ արդեւելի
պաղանդութեան գրաթիւ ,
Կ. Եւրի համարց յոյնան
հաշակէն դաւեալս :
- Կանթակալանց պարտաւ լեռանց
զոյգեաց տարեալ և գոթիս ,
Կանթակալարս ի տրեկաց
ուս ձգէին խիտ առ խիտ ,
Կ. Եւրայ զոյգեաց հրաւանց
բաւական յանդէն ի ժոյնս ,
Օչայ փոխան առ անտարկուս
անեւ փառէն բերկրաւոր :

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐԽԻՎԱԾՈՒՆՔԵՆ ԸՆԿՆԵՐՈՒԹԵԼՆ